

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЖИЛЯЄВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 371.13:371.315

**ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПРОФЕСІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ
МОВ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Житомир – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Антонова Олена Євгеніївна
Житомирський державний університет імені
Івана Франка,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Солдатенко Микола Миколайович
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
Національної академії педагогічних наук
України, м. Київ
завідувач відділу теорії та історії педагогічної
майстерності;

кандидат педагогічних наук, доцент
Романова Ганна Миколаївна,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
доцент кафедри педагогіки та психології.

Захист відбудеться 21 лютого 2012 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 в Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 20 січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Особливості та умови соціально-економічного розвитку України, а також загальносвітові тенденції та процеси в освітньому просторі зумовлюють необхідність реформування вищої педагогічної освіти та визначення пріоритетних напрямів розвитку сучасної педагогічної науки. Особливо гостро за цих умов постає проблема професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя як ключової постаті в процесі реалізації на практиці сучасних загальнотеоретичних та методичних здобутків.

Необхідність модернізації вітчизняної педагогічної освіти шляхом розробки та впровадження інноваційних технологій, концепцій та підходів визначена у Державній програмі „Вчитель”, „Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті”, Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту” та в Концепції педагогічної освіти. Згідно Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, одним із головних завдань розвитку системи підготовки вчителів є узгодження змісту психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної та практичної її складових з вимогами інформаційно-технологічного суспільства та змінами, які відбуваються у соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах, у загальноосвітніх навчальних закладах.

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів є предметом дослідження багатьох науковців, однак у процесі її реалізації домінують традиційні форми, методи та засоби навчання. Сучасні підручники та посібники, на основі яких здійснюється підготовка вчителів, не відображають численних здобутків сучасних досліджень організації навчального процесу. Зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов розроблено за відсутності чітко окресленої професіограми та без урахування специфічних знань, умінь та навичок, необхідних для успішної професійної діяльності.

Широкий спектр досліджень спрямований на створення професіограми сучасного вчителя (В.О. Сластьонін, О.І. Щербаков та ін.), відбір та розробку змісту, форм та методів формування педагогічних знань, умінь та навичок (О.О. Абдулліна, О.Є. Антонова, О.А. Дубасенюк, Н.В. Кузьміна, Н.Г. Ничкало та ін.), обґрунтування новітніх моделей змісту педагогічної освіти (І.А. Зязюн, В.Ф. Паламарчук та ін.). Проте, зміст професійно-педагогічної підготовки досі визначається переважно знанневим компонентом. Теоретичні дослідження форм, методів та засобів підготовки фахівців не знаходять реалізації у практиці з таких причин: а) недостатньої кількості методичних розробок, спрямованих на відображення результатів досліджень у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних

мов; б) переважанням запровадження практичних результатів досліджень у вигляді авторських спецкурсів, а не ключових дисциплін професійно-педагогічного циклу.

Необхідність дослідження, уточнення та вдосконалення змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов із урахуванням предметної спеціалізації в умовах глобалізації освітнього простору зумовлюється функцією вчителя іноземних мов як носія іншомовної культури та відповідними вимогами до професійної діяльності вчителя іноземних мов, які вимагають високого рівня розвитку особливих умінь, навичок та якостей особистості. Одним із способів досягнення дидактичної мети навчання, який відповідає сучасним суспільно-історичним і соціально-економічним вимогам до виховання, навчання і розвитку особистості вчителя іноземних мов є метод проектів. Існує велика кількість досліджень та розробок, спрямованих на впровадження проектної технології в навчальний процес, однак питання застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів потребує спеціального дослідження, яке зумовлюється необхідністю подолання **суперечностей між**: визначеною законодавчими документами необхідністю модернізації системи педагогічної освіти та недостатністю теоретично обґрунтованих методичних розробок упровадження конкретних інноваційних методів та технологій, зокрема методу проектів, у професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів; існуючою на практиці диференціацією змісту, форм та методів професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців залежно від предметної спеціалізації та відсутністю теоретичного підґрунтя для подібного розподілу на основі професіограми вчителя; потребою суспільства в ініціативних, творчих та дієвих педагогах і переважно традиційною орієнтацією дисциплін педагогічного циклу на абстрактно-знаннєве функціональне навчання студентів основним поняттям та операціям.

Актуальність і перспективність використання методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов, об'єктивна потреба в уточненні її змісту та посиленні його діяльнісного й ціннісного компонентів, а також недостатня теоретична та практична розробленість окресленої проблеми зумовили вибір теми дослідження: **„Застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у межах комплексної теми „Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції” (Державний реєстраційний номер 0110U002110), яка розробляється кафедрою педагогіки Житомирського державного університету

імені Івана Франка. Тема затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 26. 01. 2007 р.) та погоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 3 від 20.03. 2007 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність експериментальної технології застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

Відповідно до мети і гіпотези визначено **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці професійно-педагогічної підготовки вчителів іноземних мов.

2. Уточнити основні поняття дослідження та виявити їх взаємозумовленість.

3. Визначити особливості використання методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

4. Теоретично обґрунтувати модель готовності майбутнього вчителя іноземних мов до професійно-педагогічної діяльності на основі методу проектів.

5. Розробити та експериментально перевірити технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

Об'єкт дослідження: професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів іноземних мов.

Предмет дослідження: технологія застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням предметної спеціалізації.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів іноземних мов набуватиме ефективності за умов урахування предметної спеціалізації фахівців у процесі відбору її змісту, форм та методів; обґрунтування, розробки та впровадження у навчальний процес педагогічного ВНЗ технології застосування методу проектів.

Методологічну основу дослідження становить *філософська методологія*, зокрема основні положення теорії пізнання: історизму, науковості, об'єктивності, активного творчого відображення світу, конкретності істини; положення про діалектичний взаємозв'язок педагогічних явищ та процесів; принципи дослідницької діяльності (сутнісного аналізу, єдності логічного та історичного, порівняльного аналізу подій і явищ освітньої сфери в динаміці), особистісно-діяльнісний, особистісно орієнтований та системний підходи до організації професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови; *загальнонаукова методологія*, зокрема,

основні положення системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, явищ, процесів; *конкретно наукова методологія* – концептуальні ідеї психології й педагогіки про різнобічний розвиток особистості вчителя у цілісному навчально-виховному процесі педагогічного ВНЗ; суб'єкт-суб'єкту взаємодію в умовах особистісно орієнтованого та індивідуально-диференційованого навчання, зв'язок теорії з практикою та їх реалізацію в організації освітнього процесу.

Теоретичну основу дослідження складають положення і наукові узагальнення щодо дидактичних засад організації навчально-виховного процесу у вищій школі, реформування та модернізації вищої й професійної освіти в Україні (В.П. Андрущенко, А.М. Алексюк, Ю.К. Бабанський, В.І. Бондар, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, М.Б. Євтух, О.Г. Мороз, І.П. Підласий, О.Я. Савченко, М.Д. Ярмаченко та ін.), методологічних основ, сутності, змісту та процесу реалізації професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів (О.О. Абдулліна, О.Є. Антонова, Є.С. Барбіна, А.М. Бойко, Н.В. Гузій, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюн, Н.В. Кузьміна, В.І. Лозова, В.І. Луговий, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехота, Л.П. Пуховська, С.О. Сисоєва, Т.І. Сущенко, О.І. Щербаков та ін.); положення щодо професійної готовності вчителя до педагогічної праці (А.Ф. Линенко, В.О. Сластьонін та ін.); закономірностей, принципів, форм і методів дидактичного процесу, сучасних методологічних положень про технології навчання та інноваційні педагогічні технології (В.П. Безпалько, М.В. Кларін, Н.Г. Ничкало, Г.К. Селевко, С.О. Сисоєва та ін.); Указ Президента України „Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні”, Закон України „Про вищу освіту”, Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття), „Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті”.

Для перевірки гіпотези та розв'язання визначених завдань використано комплекс **методів**: *теоретичних*: аналіз, порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення експериментальних даних з метою вивчення психолого-педагогічної літератури, державних документів, навчальних планів і програм, досвіду та стану професійної діяльності та підготовки майбутніх учителів, аналізу власного педагогічного досвіду; *емпіричних*: педагогічний експеримент (пілотажний, констатувальний та формувальний етапи); спостереження за навчально-виховним процесом у вищому педагогічному навчальному закладі; анкетування; тестування студентів і вчителів, методи статистичної обробки експериментальних даних для організації та підтвердження результатів експерименту.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося у три етапи впродовж 2005 – 2010 років.

На першому етапі (2005-2006 рр.) – **теоретико-аналітичному** –

проведено аналіз наукової літератури з теми дослідження в історико-педагогічному контексті, вивчено стан розробленості проблеми в теоретичному та прикладному аспектах, проаналізовано досвід роботи педагогів-практиків; визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження; розроблено програму і методики дослідницької роботи. Визначено вимоги до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням предметної спеціалізації; здійснено категоріальний аналіз основних понять дослідження та обґрунтовано доцільність застосування методу проектів у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

На другому етапі (2007-2008 рр.) – дослідно-експериментальному – розроблено і теоретично обґрунтовано експериментальну технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; здійснено пілотажний, констатувальний та формувальний етапи експерименту; розроблено методичні рекомендації впровадження технології застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

На третьому етапі (2009-2011 рр.) – завершувально-узагальнюючому – оброблено та систематизовано результати констатувального та формувального етапів експерименту; здійснено апробацію розробленої технології у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів; підготовлено та видано методичні рекомендації.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Коростишівського педагогічного коледжу імені І.Я. Франка, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Слов'янського державного педагогічного університету. На різних етапах дослідження експериментальною роботою було охоплено 897 студентів та вчителів іноземних мов.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: 1) *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов; проаналізовано історико-педагогічний аспект виникнення розбіжностей у тлумаченні та використанні понять „метод проектів”, „проект”, „проектна технологія” та „проектне навчання”; 2) *уточнено* структуру професійно-педагогічних знань, умінь, навичок та якостей особистості, які потребують особливої уваги в процесі педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; 3) *удосконалено* зміст, форми та методи професійно-

педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з урахування предметної спеціалізації; 4) *дістала подальшого розвитку* проблема предметної спеціалізації майбутніх учителів іноземних мов у процесі реалізації загальнопедагогічної складової професійно-педагогічної підготовки;

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що:

1) розроблено, апробовано та методично забезпечено експериментальну технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов;

2) здійснено класифікацію проектних завдань для дисциплін педагогічного циклу;

3) розроблено та впроваджено методичні рекомендації “Проектна технологія загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення курсу „Педагогіка”, зокрема розділу „Дидактика”, для студентів та викладачів вищої школи.

Запропоновані матеріали можуть бути використані при викладанні професійно-педагогічних дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах та у процесі післядипломної педагогічної освіти вчителів.

Основні положення та рекомендації дисертаційного дослідження **впроваджувалися** в навчальний процес Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 726 від 08.09.2010 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/1380 від 11.10.2010 р.), Коростишівського педагогічного коледжу імені І.Я. Франка (довідка № 116 від 05.11.2010 р.), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 016 / 226 від 17.05.2011 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка № 377 від 12.03.2011 р.) та Слов’янського державного педагогічного університету (довідка № 68-11-55 від 15.03.2011 р.).

Вірогідність наукових положень, результатів та основних висновків дисертаційної роботи забезпечувалася теоретичним та методичним обґрунтуванням її вихідних положень, використанням методів науково-педагогічного пошуку, адекватних меті, об’єкту, предмету дослідження, репрезентативністю вибірки, дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези, поєднанням кількісного і якісного аналізу отриманих результатів, використанням статистичних методів обробки експериментальних даних, багаторазовим відтворенням експерименту та його широким упровадженням.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедри педагогіки та кафедри методики викладання іноземних мов та прикладної лінгвістики Житомирського державного університету імені Івана Франка, а також була представлена у формі доповідей і повідомлень на

конференціях різних рівнів, зокрема, *міжнародних*: „Наука. Освіта. Технології (Барановичі, Білорусь, 2008), „Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов в умовах інформаційного суспільства” (Житомир, 2007), „Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” (Горлівка, 2008), „Вивчення та викладання іноземних мов: уміння XXI століття” (Житомир, 2008), „Освітні тенденції в інформаційному суспільстві” (Житомир, 2009); *всеукраїнській* науковій інтернет-конференції „Актуальні проблеми підготовки сучасного вчителя” (Умань, 2011); *на науково-практичних семінарах*: методичного об’єднання викладачів англійської та німецької мов вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації м. Житомира та Житомирської області „Використання інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні іноземних мов” (Коростишів, 2008); *літніх школах* для вчителів іноземної мови „Професійний розвиток вчителя англійської мови в умовах інформаційного суспільства” (Житомир, 2008), „Підготовка до ЗНО: тестування під час навчання” (Житомир, 2009).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 13 публікаціях загальним обсягом 7,6 авт. арк., серед яких 7 статей у провідних фахових виданнях України, 2 статті у збірниках наукових праць, 1 стаття у збірці науково-методичних матеріалів, 1 стаття у науково-періодичному виданні, 1 розділ у навчальному посібнику, 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 13 додатків на 47 сторінках, списку використаної літератури (324 найменування, з яких 39 іноземною мовою). Основний зміст дисертації викладено на 179 сторінках. Робота містить 22 таблиці та 12 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу та етапи дослідження, обґрунтовано методологічні засади та методи роботи, наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, визначено експериментальну базу, вірогідність, апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – „**Теоретичні засади застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя іноземних мов**” – обґрунтовано сутність та зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, простежено історію становлення загальнопедагогічної складової у контексті професійно-педагогічної підготовки фіхівців; проаналізовано основні поняття дослідження: „професійно-педагогічна підготовка”, „загальнопедагогічна підготовка”,

„метод проектів”, „проектне навчання”, „проектна технологія”; визначено особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; проаналізовано шляхи застосування методу проектів у різних системах навчання; досліджено історію впровадження методу проектів у навчальному процесі, зокрема у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

На основі проведеного аналізу різних аспектів професійно-педагогічної підготовки вчителя з'ясовано місце її загальнопедагогічної складової та визначено основні етапи становлення:

I (початок XIX ст. – 1920 рр.) – виокремлення педагогічної підготовки вчителя у самостійний предметний цикл;

II (1930 рр. – кінець XX ст.) – уніфікації педагогічної підготовки вчителів усіх предметів;

III (кінець XX ст. – початок XXI ст.) – диференціації педагогічної підготовки вчителя залежно від предметної спеціалізації.

На основі аналізу сучасних підручників з дисциплін педагогічного циклу та дослідження проблем оновлення підходів до вибору форм, методів та засобів організації й контролю навчально-виховної діяльності в процесі реалізації педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов визначено такі напрями її модернізації: технологізація навчального процесу; оптимізація форм, методів та засобів навчання з метою реалізації діяльнісного підходу; професійна спрямованість педагогічних знань, умінь та навичок; проблематизація навчального процесу.

Вивчення науково-педагогічної літератури (С.І. Горлицької, Е. Коллінгз, М. Нолла, Ю. Олькерса, Є.С. Полат, В.М. Стернберг, К. ДюЧарм та ін.) дозволило виявити невідповідність між розумінням категорій „метод проектів”, „проектна технологія” та „проектне навчання” європейськими, американськими та вітчизняними дослідниками, а також науковцями та вчителями-практиками. З'ясовано, що поняття „метод проектів” тлумачиться як технологія або як метод навчання. Дослідження історії становлення методу проектів дало змогу виявити історико-географічні особливості та виокремити дві парадигми його застосування (західну та східну). У ході категоріального аналізу понять „проект”, „метод проектів”, „проектна технологія” та „проектне навчання” виявлено розбіжності у розумінні та тлумаченні їх сутності.

Виявлено, що поняття „проект” більшість дослідників розуміє як 1) структурну одиницю організації навчальної діяльності, яка поєднує форму та зміст навчання; 2) навчальне завдання, для вирішення якого учні (студенти) залучаються до проектної діяльності. У дослідженні метод проектів тлумачиться як спосіб досягнення дидактичної мети шляхом детальної розробки проблеми, яка має завершитися практичним результатом,

оформленим певним чином. Проектний підхід – це система вимог до організації та змісту навчальної діяльності, для яких характерна відносна свобода учнів у виборі змісту, результатів навчання, форм роботи та організації навчальної діяльності. Проектне навчання розглядається як організаційна форма навчання, в основу якої покладено проектний підхід. Проектна технологія являє собою систему цілей, змісту та методів організації навчання в проектній діяльності, яка полягає у вмотивованому досягненні свідомо поставленої мети, має певну структуру, комплексний характер та забезпечує активний процес взаємодії учня з навчальним матеріалом. Доведено, що метод проектів є обов'язковим структурним компонентом проектної технології.

На основі теоретичного аналізу проблеми окреслено основні тенденції до застосування методу проектів на сучасному етапі його становлення, які передбачають: тлумачення поняття „метод проектів” як технології та методу навчання; поширення використання методу проектів серед навчальних закладів, дисциплін, вікових груп; забезпечення різного ступеня самостійності учнів у ході проектної діяльності; використання методу проектів для організації як індивідуальної, так і групової роботи; розширення проблематики проектів.

У другому розділі – **„Побудова моделі готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-педагогічної діяльності на засадах проектної діяльності”** – представлено результати пілотажного дослідження з метою виокремлення особливостей змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням предметної спеціалізації; виділено систему знань, умінь і навичок, які визначають структуру їх педагогічної діяльності; окреслено систему знань, умінь, навичок та якостей особистості, які потребують особливої уваги в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців.

Досліджено особливості використання методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов в організаційному та змістовому аспектах: визначено проблемний та проектно-технологічний підходи до розробки її змісту, особливості організації проектної діяльності; обґрунтовано систему знань, умінь і навичок вчителя, необхідних для реалізації проектної діяльності. Окреслено етапи формування проектних знань, умінь та навичок у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов: навчальний, адаптаційний та етап удосконалення.

Розроблено структуру професійно-педагогічної готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності на основі методу проектів та побудовано відповідну модель, яка включає когнітивний (професійно-педагогічні знання та знання, необхідні для реалізації проектної діяльності),

діяльнісний (система професійно-педагогічних і проектних умінь та навичок, які представлені у п'яти блоках: гностичні, конструктивні, проектувальні, організаційні та комунікативні) та мотиваційно-особистісний (особистісні якості та цінності майбутнього вчителя іноземних мов, а також мотиви вивчення дисциплін педагогічного циклу та мотиви професійної діяльності) компоненти.

Відповідно до цього визначено критерії ефективності професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов на основі проектної технології: когнітивний, операційно-діяльнісний та мотиваційно-особистісний.

Когнітивний критерій характеризує рівень та якість набутих студентами професійно-педагогічних знань та знань, необхідних для реалізації проектної діяльності. Показниками оцінювання їх сформованості є повнота, глибина, систематичність, оперативність, узагальненість та міцність.

Операційно-діяльнісний критерій визначається практичним (вміння та навички застосування теоретичних знань з педагогіки для вирішення практичних завдань, які відображають реальну картину професійно-педагогічної діяльності вчителя іноземних мов) та поведінковим (уміння та навички, які характеризують особистість педагога) аспектами. Показниками професійно-педагогічних та проектних умінь та навичок є гнучкість, стійкість, міцність та максимальна наближеність до реальних задач і умов.

Мотиваційно-особистісний критерій включає аксіологічний і мотиваційний складники та визначається показниками, які характеризують особистість майбутнього вчителя іноземних мов, а також мотивацію до професійної діяльності, вивчення дисциплін педагогічного циклу та проектної діяльності.

На основі визначених критеріїв розроблено рівні професійно-педагогічної готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної та проектної діяльності: репродуктивний, репродуктивно-конструктивний, конструктивно-творчий і творчий. Рівні професійно-педагогічної готовності та готовності до проектної діяльності відображають ступені набуття і розвитку професійно-педагогічних і проектних знань, умінь, навичок, мотивації до професійної діяльності, проектної діяльності та вивчення дисциплін педагогічного циклу.

У третьому розділі – **„Експериментальна перевірка впровадження технології застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов”** – розроблено технологію професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов на засадах методу проектів та досліджено ефективність її впровадження в навчальний процес.

Визначено, що застосування методу проектів може відбуватися в умовах традиційної лекційно-семінарської системи навчання.

Доведено, що традиційний розподіл матеріалу дисциплін педагогічного циклу на теоретичні блоки потребує перегляду з метою визначення переліку проблем сучасної педагогічної науки та розробки проектних завдань, які дозволять студентам інтегрувати знання теоретичного матеріалу з педагогічних дисциплін у процесі проектної діяльності, а також набувати досвіду проектної діяльності.

На основі аналізу існуючих типів проектних завдань виокремлено творчі, ігрові, дослідницькі та прикладні проекти як найбільш перспективні для реалізації професійно-педагогічної підготовки вчителів. Кожен із типів проаналізовано в контексті сучасних вимог до предметної спеціалізації вчителів іноземних мов; окреслено орієнтовні проектні завдання, які відображають специфіку професійної діяльності сучасного вчителя іноземних мов.

Розроблено експериментальну технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов як спеціально створений, адекватний до потреб особистості та суспільства процес реалізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов на основі проектної діяльності з урахуванням їх предметної спеціалізації, яка спрямована на гарантоване досягнення запланованого результату (рис. 1).

В основу побудови авторської технології покладено такі аспекти: вимоги до педагогічної підготовки вчителя іноземних мов; уточнення та вдосконалення змісту у вигляді теоретичних знань, умінь, навичок та якостей особистості; критерії та рівні підготовки майбутніх учителів іноземних мов; шляхи врахування специфіки їх професійної діяльності у загальнопедагогічній підготовці. Представлена технологія складається з таких компонентів: цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, діагностичний та результативний.

Особливістю запропонованої технології є дуалістичний характер її цільового компоненту, який складається з готовності до професійно-педагогічної діяльності та готовності до проектної діяльності. Поетапні цілі експериментальної технології обумовлені структурою професійно-педагогічної підготовки, вираженою в циклі дисциплін загальнопедагогічного та методичного циклів. Оперативне цілеутворення представлено в розробці проектного завдання для вивчення певного тематичного блоку.

Змістовий компонент експериментальної технології включає дисципліни загальнопедагогічного та методичного циклу. На основі аналізу змісту навчального матеріалу педагогічних дисциплін запропоновано етапи розробки проектного завдання з метою опанування теоретичного матеріалу певного тематичного блоку.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика вчителя іноземних мов

Рис. 1. Експериментальна технологія застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов

Операційно-діяльнісний компонент містить етапи набуття проектних знань, умінь та навичок, а також включає форми, методи та засоби організації проектної діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки вчителів іноземних мов. Доведено, що в межах експериментальної технології доцільно використовувати поєднання різних форм роботи, а саме: індивідуальну, фронтальну, бригадну, кооперативно-групову, диференційовано-групову тощо.

З'ясовано, що вибір методів навчання в межах експериментальної технології обумовлюється особливостями застосування методу проектів та, відповідно, організації проектної діяльності, що передбачає аналіз можливостей використання методів лекції, бесіди, дискусії, рольової гри, ілюстрації, самостійної роботи, методів контролю тощо.

До складу діагностичного компоненту експериментальної технології входять методики і анкети, спрямовані на перевірку та оцінку її ефективності.

Результатом упровадження експериментальної технології визначено готовність до професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів іноземних мов на основі методу проектів.

Окреслено умови впровадження експериментальної технології застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов, розроблено рекомендації щодо побудови курсів з дисциплін педагогічного та методичного циклів.

На базі запропонованої технології розроблено методичні рекомендації щодо впровадження методу проектів у педагогічну підготовку майбутніх учителів іноземних мов у процесі викладання курсу „Педагогіка”, зокрема розділу „Дидактика”, та орієнтовні плани занять; запропоновано план факультативного курсу „Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до розвитку ключових компетенцій учнів за допомогою методу проектів”.

З метою перевірки результативності запропонованої технології проведено констатувальний та формувальний етапи експерименту, програма яких передбачала визначення рівня загальнопедагогічної підготовки студентів, мотивації до педагогічної діяльності та вивчення загальнопедагогічних дисциплін; визначення рівня розвитку проектних знань, умінь та навичок, а також знань, умінь та навичок, що потребують особливої уваги в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов; аналіз функціональних залежностей між рівнем розвитку загальнопедагогічних, проектних знань, умінь, навичок та мотивації до педагогічної діяльності.

Аналіз результативності досліджуваної технології здійснювався на основі наступних критеріїв: когнітивного, операційно-діялісного та мотиваційно-особистісного.

Дослідно-експериментальним шляхом доведено, що після завершення програми формувального етапу експерименту зросла кількість студентів із

середнім та високим рівнем мотивації до професійної діяльності в експериментальних групах (на 6,3 % та 13 %) порівняно з контрольними групами (1,4 % та 3,2 %). Результати формувального етапу експерименту свідчать про зменшення кількості студентів з низьким рівнем мотивації до вивчення педагогічних дисциплін: 7,2 % в експериментальних групах порівняно з 28 % у контрольних. Отримані дані засвідчують більш високий рівень засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь та навичок (0,85 та 0,83 у відносних частках) студентами експериментальних груп порівняно з контрольними групами (0,68 та 0,66). Результати порівняльного аналізу дозволяють стверджувати про зростання показника сформованості професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, специфічних для вчителів іноземних мов (на 70 % та 40 % в експериментальних групах порівняно з 54 % та 27 % у контрольних).

Отже, наведені дані підтверджують правильність гіпотези дослідження та дають змогу стверджувати, що запропонована експериментальна технологія професійно-педагогічної підготовки є достатньо ефективною та придатна до використання у вищих навчальних закладах.

За результатами дослідження зроблено **висновки**:

1. Аналіз стану досліджуваної проблеми в теорії та практиці професійно-педагогічної підготовки вчителів іноземних мов дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі її розвитку метод проектів використовується лише в традиційних формах: проведення наукових досліджень (курсіві, дипломні роботи), розробка та проведення фрагментів уроку тощо, які не відображають увесь обсяг професійно-педагогічної діяльності вчителів іноземних мов.

Незважаючи на позитивні зрушення у вирішенні проблеми врахування предметної спеціалізації майбутніх учителів іноземних мов у процесі педагогічної підготовки у ВНЗ, питання уточнення її змісту, форм та методів, розробки відповідної кваліфікаційної характеристики з урахуванням чітко окресленої системи педагогічних знань, умінь та навичок, специфічних для вчителя іноземних мов потребують науково-теоретичного дослідження.

2. Категоріальний аналіз понять „метод проектів”, „проектна технологія”, „проект” та „проектне навчання” дав змогу виявити розбіжності в розумінні та тлумаченні їх сутності. У дослідженні метод проектів розуміється як спосіб досягнення дидактичної мети шляхом детальної розробки проблеми, яка повинна завершитися практичним результатом, оформленим певним чином. Визначено, що проектний підхід – це система вимог до організації та змісту навчальної діяльності, для яких характерна відносна свобода учнів у виборі змісту, кінцевих результатів навчання, форм роботи та організації навчальної діяльності. Доведено, що проектне навчання – це організаційна форма

навчання, в основі якої лежить проектний підхід. Проектна технологія визначена як система цілей, змісту та методів організації навчання в проектній діяльності, яка полягає у вмотивованому досягненні свідомо поставленої мети, має певну структуру, комплексний характер та забезпечує активність процесу взаємодії учня з навчальним матеріалом. Метод проектів є обов'язковим структурним компонентом проектної технології. Проект – структурна одиниця організації навчальної діяльності, яка поєднує форму та зміст навчання; навчальне завдання, для вирішення якого учні (студенти) залучаються до проектної діяльності. Поняття проектного навчання характерне для західної парадигми використання методу проектів, де проект розуміється як структурна одиниця організації навчальної діяльності; проектна технологія та метод проектів є невід'ємною характеристикою східної парадигми, проект розуміється як проектне завдання. Виділення парадигм використання проектної діяльності в навчанні дало змогу усунути розбіжності в інтерпретації відповідних понять серед вітчизняних та закордонних науковців та вчителів-практиків.

3. Вивчення сучасної науково-педагогічної літератури, підручників і посібників з педагогічних дисциплін, аналіз власного досвіду, а також аналіз результатів експерименту дозволили уточнити зміст професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов та виділити систему професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, які потребують особливої уваги в процесі педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, та проаналізувати організаційно-педагогічні особливості використання методу проектів у контексті вимог до її оптимізації.

З метою забезпечення можливості систематичного використання методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов виділено та обґрунтовано етапи його реалізації: навчальний, адаптаційний та удосконалення студентами проектних знань, умінь та навичок.

4. У результаті дослідження розроблено модель готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-педагогічної діяльності на засадах проектної діяльності, яка включає когнітивний, діяльнісний та мотиваційно-особистісний компоненти. До когнітивного компоненту віднесено професійно-педагогічні знання та знання, необхідні для реалізації проектної діяльності. Діяльнісний компонент включає систему професійно-педагогічних і проектних умінь та навичок: гностичні, конструктивні, проектувальні, організаційні та комунікативні. Мотиваційно-особистісний компонент відображає особистісні якості та цінності майбутнього вчителя іноземних мов, а також мотиви вивчення дисциплін педагогічного циклу та мотиви професійної діяльності. Обґрунтовано відповідні критерії визначення ефективності процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Виділено чотири рівні професійно-педагогічної готовності вчителів іноземних мов: репродуктивний, репродуктивно-конструктивний, конструктивно-творчий та творчий.

5. Розроблено та експериментально перевірено ефективність технології застосування методу проектів у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, яка включає цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний, діагностичний та результативний компоненти. Отримані в результаті експериментального навчання дані свідчать: про більш високий рівень засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь та навичок студентами експериментальних груп порівняно з контрольними; зростання показника розвитку професійно-педагогічних знань, умінь та навичок, специфічних для вчителів іноземних мов; підвищення рівня мотивації до професійно-педагогічної та проектної діяльності, а також до вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Отже, результати дослідження підтверджують правильність гіпотези дослідження та ефективність запропонованої експериментальної технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Проведене дослідження дає підстави вважати, що гіпотеза та вихідна методологія дослідження є правильними, поставлені завдання реалізовані, мету досягнуто.

Перспективними для подальшого дослідження є проблема підготовки майбутніх учителів іноземних мов до застосування методу проектів у професійній діяльності, підготовка викладачів ВНЗ до використання експериментальної технології застосування методу проектів у відповідній підготовці, впорядкування поняттєвого апарату, подальше уточнення, дослідження та апробація організаційно-педагогічних засад застосування запропонованої технології у вищих навчальних закладах.

Основний зміст дисертації викладено в публікаціях автора:

1. Zhylyayeva Yulia. Project Work Planning / Yulia Zhylyayeva // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2008. – № 1. – С. 79–83.
2. Жилияєва Ю. М. Застосування методу проектів у загальнопедагогічній підготовці майбутніх учителів: історико-педагогічний аспект / Ю. М. Жилияєва // Матеріали міжнародної научно-практичної конференції : в 3-х кн., 21–22 марта 2009, г. Барановичи, Респ. Беларусь. – Барановичи : РІО Бар ГУ, 2008. – Кн. 2. – С. 44–46.
3. Жилияєва Ю. М. Категорійний аналіз поняття „метод проектів” / Ю. М. Жилияєва // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Житом. держ. ун-т ім. І. Франка. – 2008. – Вип. 39. – С. 110–113.

4. Жилияєва Ю. М. Перспективи застосування методу проектів для викладання педагогічних дисциплін майбутнім учителям іноземної мови / Ю. М. Жилияєва // Актуальні проблеми професійно-педагогічної освіти та стратегії розвитку : зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк, Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2006. – С. 123–124.

5. Жилияєва Ю. М. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до розвитку ключових компетенцій учнів з допомогою методу проектів / Ю. М. Жилияєва // Професійно-педагогічна підготовка студентів-філологів у вищому навчальному закладі : [монографія] / за заг. ред. Н. Р. Петранговської. – Дніпропетровськ : Вид-во ДУЕП, 2009. – С. 408–424.

6. Жилияєва Ю. М. Методологічні основи розробки проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов / Ю. М. Жилияєва // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій : зб. наук. праць / за заг. ред. Л. В. Калініної, О. Є. Антонової. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2008. – Вип. 6. – С. 99–102.

7. Жилияєва Ю. М. Парадигми організації проектної діяльності: уточнення проектної термінології / Ю. М. Жилияєва // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Вип. XXI. Частина I : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції „Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” / Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов. 8–9 жовтня 2008 р. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету, 2008. – С. 127–133.

8. Жилияєва Ю. М. Project method in ELT / Ю. М. Жилияєва // Навчай і навчайся: (укр. та англ. мовами) : [зб. наук.-метод. матеріалів] / відп. ред. Є. М. Карпенко]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Кн. 7. – С. 54–63.

9. Жилияєва Ю. М. Метод проектів та проектна технологія в контексті загальнопедагогічної підготовки вчителя / Ю. М. Жилияєва // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2009. – Вип. 44. – С. 110–115.

10. Жилияєва Ю. М. Особливості змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов / Ю. М. Жилияєва // Наукові записки. Серія „Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / [за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко]. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – Вип. 3. – С. 225–229.

11. Жилияєва Ю. М. Модель проектної технології загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов / Ю. М. Жилияєва // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Житом. держ. ун-т ім. І. Франка. – 2010. – Вип. 49. – С. 93–99.

12. Жилияєва Ю. М. Застосування проектної технології в загальнопедагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов : методичні рекомендації / Ю. М. Жилияєва. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 45 с.

13. Жилияєва Ю. М. Організація проектної роботи майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення курсу „Дидактика” / Ю. М. Жилияєва // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Житом. держ. ун-т ім. І. Франка. – 2010. – Вип. 54. – С. 131–137.

АНОТАЦІЇ

Жилияєва Ю.М. Застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2012.

Дисертацію присвячено теоретичному обґрунтуванню застосування методу проектів у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в науково-педагогічній літературі. Обґрунтовано необхідність урахування предметної спеціалізації майбутніх учителів іноземних мов у професійно-педагогічній підготовці та доцільність використання методу проектів для підвищення її ефективності. Виділено систему знань, умінь та навичок, які складають компоненти професійно-педагогічної готовності майбутніх учителів іноземних мов та готовності до проектної діяльності. Визначено критерії та рівні сформованості професійно-педагогічної готовності та готовності до проектної діяльності. Розроблено та експериментально перевірено технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов.

Ключові слова: проект, метод проектів, загальнопедагогічна підготовка, професійно-педагогічна підготовка, вчитель іноземних мов, технологія застосування методу проектів.

Жилияева Ю.Н. Использование метода проектов в профессионально-педагогической подготовке будущих учителей иностранных языков. Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2012.

Диссертация посвящена теоретическому обоснованию использования метода проектов в процессе профессионально-педагогической подготовки

будущих учителей иностранных языков. Проанализированы результаты теоретического анализа исследуемой проблемы в научно-педагогической литературе. Определены три этапа становления педагогической подготовки специалистов: выделение в самостоятельный предметный цикл; унификация общепедагогической подготовки учителей в системе их профессионально-педагогической подготовки; дифференциация содержания, форм и методов подготовки в зависимости от предметной специализации будущих учителей. Обоснована необходимость принятия во внимание предметной специализации учителей в процессе их профессионально-педагогической подготовки и целесообразности использования метода проектов для повышения ее эффективности.

Выделены историко-географические особенности реализации метода проектов в учебном процессе. Проанализированы основные понятия исследования: проект, метод проектов, проектная технология, проектное обучение. Определена специфика внедрения метода проектов в профессионально-педагогическую подготовку будущих учителей иностранных языков.

Теоретически обоснована модель готовности учителей иностранных языков к профессионально-педагогической деятельности, основанная на проектной деятельности. Выделена совокупность знаний, умений и навыков, которые входят в состав когнитивного, деятельностного и мотивационно-личностного компонентов готовности будущих учителей иностранных языков к профессионально-педагогической деятельности и готовности к проектной деятельности. Кроме того, конкретизирована система знаний, умений и навыков, требующих особого внимания в процессе подготовки будущих учителей с учетом предметной специализации. Обоснованы критерии и показатели уровня сформированности профессионально-педагогической готовности и готовности к проектной деятельности. Выделены и описаны творческий, конструктивно-творческий, репродуктивно-конструктивный и репродуктивный уровни сформированности готовности будущих учителей иностранных языков к профессионально-педагогической деятельности на основании проектной деятельности.

Разработана, экспериментально проверена технология использования метода проектов в профессионально-педагогической подготовке будущих учителей иностранных языков, включающая целевой, содержательный, операционно-деятельностный, диагностический и результативный компоненты. Определены стратегические и поэтапные цели реализации предложенной технологии; разработаны рекомендации к формулированию оперативных целей в процессе изучения педагогических дисциплин. К содержательному компоненту отнесены предметы профессионально-

педагогического цикла. К операционно-деятельностному компоненту отнесены формы, методы и способы использования метода проектов в профессионально-педагогической подготовке будущих учителей иностранных языков. Обоснованы педагогические условия его внедрения в учебный процесс. Диагностический компонент включает методики проверки и оценки уровня профессионально-педагогической готовности и готовности к реализации проектной деятельности. Результативный компонент отражает дуалистический характер целей формирования готовности будущих учителей к профессионально-педагогической деятельности, основанной на проектной деятельности, и характеризуется творческим, конструктивно-творческим, репродуктивно-конструктивным и репродуктивным уровнями.

Внедрение авторской технологии использования метода проектов в профессионально-педагогической подготовке будущих учителей иностранных языков свидетельствует об эффективности ее использования с целью повышения уровня готовности и мотивации к профессионально-педагогической и проектной деятельности, а также мотивации к изучению дисциплин педагогического цикла.

Ключевые слова: проект, метод проектов, общепедагогическая подготовка, профессионально-педагогическая подготовка, учитель иностранных языков, технология использования метода проектов.

Zhylyayeva Yu.M. Project Method in Foreign Language Teachers' Professional Training. – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Pedagogical sciences by speciality 13.00.04. – Theory and Methods of Professional Education. – Zhytomyr Ivan Franko State University. – Zhytomyr, 2012.

The thesis examines the theoretical background of using the project method in foreign language teachers' professional training. It provides a thorough study of the existing scientific literature on the problem. The necessity is established and substantiated of considering subject specialization of foreign language teachers in the process of their professional training, as well as the effectiveness of using the project method therein. The thesis suggests the system of skills and scope of knowledge within the components of the teachers' readiness for professional and project activity, with the criteria and levels thereof.

The ultimate result of the research is development and approbation of the technology of using the project method in foreign language teachers' professional training.

Keywords: project, project method, professional teacher training, foreign language teacher, the technology of using the project method.